

Ольга ФЛЯШКО, студ.

ORCID ID: 0009-0006-3800-5239

e-mail: olga.fliashko@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,

Київ, Україна

"РОЗРИТА МОГИЛА" ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: СУЧАСНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Висвітлюються глибокі символічні зв'язки та пророчий характер вірша "Розрита могила" Тараса Шевченка. Зокрема, осмислюється сучасним поглядом пророцтво поета, що висвітлює важливі питання російсько-українського конфлікту; тлумачаться передбачення письменника в сучасному українському контексті. Акцентується увага на феноменальності думок Шевченка, котрі стали відображенням реалій України, що є важливими для розуміння історичного та сучасного контексту.

Осмислюються рядки вірша у контексті військової агресії, сучасної релігійної та інформаційної війни. Встановлено, що слова поета залишаються актуальними й сьогодні, підкреслено важливість відстоювання волі та незалежності нації. Висловлені ідеї доповнюють розуміння унікальності та актуальності творчості Шевченка в контексті російсько-української війни.

У вірші "Розрита могила" Тараса Шевченка відображено не лише болючу трагедію втрати незалежності та гідності українського народу, але й пророчий погляд поета на майбутнє. Його слова про вічну боротьбу за свободу та правду звучать актуально й сьогодні, нагадуючи про важливість пам'яті та історичної свідомості.

Зокрема, аналізуючи символіку та метафори у вірші, можна побачити паралелі з сучасними подіями, які стосуються конфлікту між Україною та Росією. Пророчий характер твору Тараса Шевченка допомагає розуміти сутність сучасних подій та визначити шляхи подолання викликів, що стоять перед українським суспільством.

Ключові слова: феномен, Тарас Шевченко, "Розрита могила", війна Росії з Україною.

Написаний 9 жовтня 1843 року в Березані вірш "Розрита могила" Тараса Шевченка став його першим антиімперським маніфестом, у якому поет висловив протест проти соціального й національного гноблення українського народу царизмом і картає українське панство й чиновництво, що здійснювали колоніальну політику в Україні. Безпосереднім поштовхом до написання поезії стали враження письменника від археологічних розкопок могил, зокрема після відвідин поетом однойменного кургану Котелевщини. Вірш "Розрита могила" – це перший твір, котрим Тарас Шевченко розпочав новий період творчості "Три літа". Академік НАН України Микола Жулинський зазначав: "Перший твір майбутньої збірки-альбому поет написав 9 жовтня 1843 р. у Березані, в околицях якої бачив старовинні могили-кургани, деякі з них – розриті, сплюндровані, "начетверо розкопані". Ці кургани, часто-густо свідки докнязівських скіфських часів, стають у поезії Тараса Шевченка не лише романтичними образами героїчної козацької минувшини, протиставленої безславній сучасності наполоханих селян-гречкосіїв (їхня воля спить), а й символом достовірної реальності української національної автентичності, яку чужинці Російської імперії на кожному кроці нищать, намагаються або приспати, або взагалі згладити: "І могили мої милі / Москаль розриває... риє, розкопує – не своє шукає..." (Zhulynskyi, 2014).

Шляхом історичного аналізу можна побачити, що вірш "Розрита могила" зберігає свою актуальність протягом століть, ще глибше резонуючи та набуваючи нового значення у сучасному контексті. Як і в минулому, щедра та багата Україна знову розрита, сплюндрована і пограбована російськими окупантами:

"Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?"

(Шевченко, 2012, с. 202).

У своєму вірші "Розрита могила" Тарас Шевченко передбачив долю України протягом наступних століть: зради, кривди та боротьбу за незалежність нашої батьківщини. Слова поета є пророчими, вони перетнули часові межі й залишилися актуальними й сьогодні у контексті російсько-української війни. Як зазначав Панас Мирний: "Увесь світ став прислухатися до його мови, а на Україні вірші приймали як благовісне, пророче слово".

В одній з найбільш фундаментальних книг сучасного шевченкознавства "Тарас Шевченко" її автор, академік Іван Дзюба писав: "Шевченко як явище велике й вічно живе – невичерпний, нескінченний і незупинний. Волею історії його ототожнено з Україною, і разом з її буттям триває Шевченкове, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, озиваючись до нових болів і дум, стаючи до нових скрижалей долі. Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім. І наша доба, як і кожна попередня, прагне наблизитись до розуміння Шевченка. Та, щоб краще збагнути його як нашого сучасника, треба повніше збагнути його як сучасника людей, проблем, суспільства XIX ст. Шевченко сам приходить у наш час. Проте й ми повинні йти в його час. Тільки так між нами і ним глибшатиме взаєморозуміння" (Дзюба, 2005, с. 115).

Березанський сотник Михайло Ніколенко у своїй статті "Як козаки розриту могилу засипали" писав, що "розрита могила – це та, що біля старого Полтавського шляху, як їхати з Березані на Яготин" (Ніколенко, 2015). Отже, розрита могила насправді існувала. Це був знищений козацький курган. Відомо, що поезія "Розрита могила" була заборонена й у царській Росії, і довгий час у Радянському Союзі.

"Ой Богдане, Богданочку,
Якби була знала,
У колисці б задушила,
Під серцем приспала"

(Шевченко, 2012, с. 203).

Тарас Шевченко цими словами засуджує Богдана Хмельницького та від імені України волів би задушити його. Поет розумів, що трагічне становище України пов'язане з наслідками історичних подій минулого. Адже ще у 1654 році за гетьманства Б. Хмельницького було укладено договір про військово-політичний союз між Гетьманщиною та Московським царством задля виходу з-під залежності Речі Посполитої. За своїми формально-правовими ознаками договір передбачав встановлення поширених у тогочасній Європі відносин протекторату – форми залежності, за якою одна держава – протекторат (тобто Московське царство) перебирає здійснення зовнішніх відносин іншої протегованої (Гетьманщини) та нерідко здійснює контроль її внутрішніх справ. Звичайно, гетьман мав намір використати московську допомогу, щоб позбавитися від залежності Речі Посполитої, укріпити власну державу, перетворити її на спадкову монархію та незалежну європейську державу. Проте Москва з перших днів намагалася змінити політику протекторату на підкорення української території. Шевченко вважав, що саме цим вчинком Богдан Хмельницький несвідомо поклав початок залежності України від Російської імперії.

Поет наче передбачив і майбутні події у вже незалежній Україні. Шевченко мав рацію. У молодій незалежній Україні влада зробила практично те саме, що й Богдан Хмельницький у XVII столітті. Тогочасний президент В. Янукович підписав Харківські угоди, за якими Україна зобов'язувалася надати доступ Чорноморському флоту РФ перебувати у портах Криму в обмін на економічні вигоди. Відроджена та квітуча Україна повторила фатальну помилку минулого, несвідомо поклавши початок російсько-української війни 2014 року.

Складається враження, що Шевченко ніби зараз бачить сучасний стан України, яку полишають її діти і яка сама розорена.

"І могили мої милі
Москаль розриває..."

(Шевченко, 2012, с. 203).

У цих рядках могила – це уособлення історії нашої держави. Цитата вказує на те, як Росія намагається спотворити факти, переписати та привласнити собі нашу українську історію. У нещодавньому інтерв'ю з американським журналістом Такером Карлсоном російський керманіч заявляє на весь світ, що історія Київської Русі – це історія Російської держави. З цього випливає, що Шевченко передбачив війну й інформаційну.

"Нехай риє, розкопує,
не своє шукає"

(Шевченко, 2012, с. 203).

Варто зауважити, що саме Україна – справжня спадкоємиця Київської Русі зі своїми славетними князями. Шевченко немовби сьогодні пише про це.

Мислитель звертається до України такими словами:

"Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась..."

(Шевченко, 2012, с. 202).

Україна відповідає:

"Молилася, турбувалась,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала"

(Шевченко, 2012, с. 202).

Справді, тема релігії є однією зі складників російсько-української війни та безпосередньо впливає на неї. У релігійній війні представники Московського патріархату використовують тезу про "боротьбу за віру православну", яка "зазнає гонінь". Насправді ж українці хочуть молитися Богові своєю рідною мовою за свою землю, за свою владу і військо, за свій народ. Шевченко знову пророкує. Це яскраво висвітлюється в підписанні та врученні 6 січня 2019 року Томосу про визнання автокефальної Православної церкви України. Це документ,

очікуваний тисячоліттями. 7 січня 2023 року відбулася вагома історична подія: Різдвяна літургія у Києво-Печерській лаврі вперше здійснювалася предстоятелем Православної церкви України – митрополитом Епіфанієм. І все-таки Україна нарешті навчила "малих діток", тобто вірян, та відстояла звичай.

"А тим часом перевертні
Нехай підростають
Та допоможуть москалеві
Господарювати,
Та з матері полатану
Сорочку знімати"

(Шевченко, 2012, с. 203).

У контексті російсько-української війни "перевертні" – це зрадники та колаборанти, корумповані та корисливі, – "внутрішні" вороги. Як і в українському минулому, сучасні "перевертні", розкрадаючи зброю, привласнюючи гуманітарну допомогу, нерационально використовуючи місцевий бюджет тощо, – стають винуватцями злого фатуму, що тяжіє над Україною.

Тарас Шевченко називає Україну матір'ю, а отже, визнає її найдорожчою у своєму житті. Під час війни з'явилася пісня на слова Олега Луцана "Батько наш – Бандера, Україна – мати". Зараз народ, справді, ідентифікує Україну як свою матір. Це вкрай важливо в сучасному подієвому контексті. До прикладу, літературознавець Леонід Білецький зазначав, що Шевченко "укладає поему ("Розриту могилу". – О. Ф.) в форму діалогу між автором й Україною – матір'ю українського народу. Діалог глибокий думками й надзвичайно трагічний по змісту. По стилю – це є плач матері над теперішніми синами її, що фактично вмерли для неї, стали рабами, невільниками північного ворога, а з матері здіймають останню сорочку; разом і з тим це є і глибокий жаль до Богдана, що занастив свій край, віддавши його найлютішому ворогові. І поет у стилі народних голосінь оплакує Україну найчутливішими тонами, найліричнішими висловами, що поглиблюють почуття національної зневаги"

(цитуюмо за: Будзей, 2014). Шевченко ніби тоді знав, що Україна ще переживатиме недолю в майбутньому і передбачив, що її спокій знову буде порушений росіянами.

"І могили мої милі
москаль розриває...

...

Начетверо розкопана,
Розрита могила"

(Шевченко, 2012, с. 203).

Спочатку Крим, потім Донбас та Луганськ, і повномасштабна війна... на іншій території України. Немовби начетверо розділена країна. Постають очевидні питання: як Шевченко міг це передбачити? Як він про це знав? Через привласнення та викривлення української історії "розрили" та розділили... Маємо надію, що тимчасово.

На лінії зіткнення вирито безліч окопів, котрі, на превеликий жаль, стають "розритими могилами" для наших захисників.

Після прочитання вірша "Розрита могила" постають болісні питання: "Чому ж і зараз плачуть діти? Чому журяться матері?". Тарас Шевченко відповідає:

"Якби-то найшли те, що там схоронили,
Не плакали б діти, мати не журилась"

(Шевченко, 2012, с. 203).

Поет з болем писав, що старі батьки схоронили волю, тож саме її "виглядала"-очікувала Україна. Ці слова: "Україна ридала, виглядала волю" (Шевченко, 2012, с. 203) – значимі й сьогодні, адже українці, нащадки славних козаків, відстоюють та борються за найвищу цінність нації – ВОЛЮ.

Розрита могила у Шевченковому вірші є "образом скривдженої, зневаженої, знедоленої" України (Чамата, 2000, с. 33), адже для поета могила – "символ її героїчного минулого" (с. 32). У цьому контексті пророцтво набуває нового прочитання. Пророчі слова

Шевченка відображають страждання та боротьбу українського народу в умовах російсько-української війни. У контексті сучасних подій цей вірш набуває нового болісного звучання. Пророцтво Тараса Шевченка у "Розритій могилі" було та є актуальним протягом багатьох століть, нагадуючи нам про важливість національної самосвідомості. Думки поета, викладені в цьому творі, справдилися, оскільки перегукуються із сучасним становищем нашої Батьківщини. Незважаючи на те, що вірш було написано мислителем у 1843 році, складається враження, ніби це сучасний твір. Тому впевнено можна стверджувати, що Шевченко є феноменом, пророком українського народу та держави.

Науковий внесок у цій статті полягає у висвітленні сучасної інтерпретації "Розритої могили" Тараса Шевченка у контексті російсько-української війни та дослідженні впливу цієї символічної спадщини на сучасну політичну дійсність. Проаналізовані тлумачення пророчих слів поета висвітлюють їхнє значення в контексті сучасної геополітичної ситуації, наголошуючи на феноменальності передбачень у XIX столітті Тарасом Шевченком.

Якомога швидше б Україні вибороти та відстояти національну волю – "Не плакали б діти, мати не журилась" (Шевченко, 2012, с. 203).

Список використаних джерел

- Будзей О. (2014). *Розрита могила*. Подольанин. <https://podolyanin.com.ua/culture/literatura/9642/>
- Дзюба І. М. (2005). *Тарас Шевченко*. Альтернативи.
- Жулинський М. Г. (2014). Книга "Святої правди". У *Тарас Шевченко. Три літа*. Либідь.
- Крупчан С., Крупчан Т., Скопненко О., & Іванюк О. (2005). *Новий довідник: Історія України*. Казка.
- Лемеха С. (2023). *Києво-Печерська лавра стає українською не лише за місцем розташування, а й за духом*. <https://armyinform.com.ua/2023/01/14/kyievo-pecherska-lavra-staye-ukrayinskoyu-ne-lyshe-za-misczem-roztashuvannya-a-j-za-duhom-oleksandr-sagan/>

Мар'ян О. (2022). *Релігія як один з основних чинників у війні Росії проти України: підсумки круглого столу*. https://risu.ua/religiya-yak-odin-z-osnovnih-chinnikov-u-vijni-rosiyyi-proti-ukrayini_n135209

Ніколенко М. (2015). *Як козаки розриту могилу засипали*. Україна молода. <https://umoloda.kyiv.ua/number/2391/188/85054>

Сардалова Е. (2019). *Томос для України*. Все, що треба знати про події в Стамбулі. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tomos-dli-ukrainy-vse-shcho-treba-znaty/29691914.html>

Чамата, Н. (2000). Розрита могила. *Смілянська В. Л., Чамата Н. П. Структура і смисл : Спроба наукової інтерпретації поетичних текстів Тараса Шевченка*. С. 29–41. Вища школа.

Шевченко Т. Г. (2012). *Кобзар* (Передм. П. Мовчана). Просвіта.

References

Budzei, O. (2014). *A grave has been dug up*. *Podolyan* [in Ukrainian]. <https://podolyanin.com.ua/culture/literatura/9642/>

Chamata, N. (2000). The plundered grave ("Rozryta moghyła"). *Smilianska V. L., Chamata N. P. Structure and meaning: An attempt at a scientific interpretation of Taras Shevchenko's poetic texts*. С. 29–41. *Vyshcha shkola* [in Ukrainian].

Dzyuba, I. M. (2005). *Taras Shevchenko*. *Alternatives* [in Ukrainian].

Krupchan, S., Krupchan, T., Skopenko, O., & Ivanyuk, O. (2005). *New guide: History of Ukraine*. *Kazka* [in Ukrainian].

Lemekha, S. (2023). *Kyiv-Pechersk Lavra becomes Ukrainian not only in its location, but also in its spirit* [in Ukrainian]. <https://armyinform.com.ua/2023/01/14/kyevo-pecherska-lavra-staye-ukrayinskoyu-ne-lyshe-za-misczem-roztashuvannya-a-j-za-duhom-oleksandr-sagan/>

Maryan, O. (2022). *Religion as one of the main factors in Russia's war against Ukraine: the results of the round table* [in Ukrainian]. https://risu.ua/religiya-yak-odin-z-osnovnih-chinnikov-u-vijni-rosiyyi-proti-ukrayini_n135209

Nikolenko, M. (2015). *How the Cossacks covered a dug grave*. *Ukraine is young* [in Ukrainian]. <https://umoloda.kyiv.ua/number/2391/188/85054>

Sardalova, E. (2019). *Tomos for Ukraine*. Everything you need to know about events in Istanbul [in Ukrainian]. <https://www.radiosvoboda.org/a/news-tomos-dli-ukrainy-vse-shcho-treba-znaty/29691914.html>

Shevchenko, T. G. (2012). *Kobzar* (Predm. P. Movchana). *Education* [in Ukrainian].

Zhulynskyi, M. G. (2014). The book "Holy Truth". In *Taras Shevchenko. Three summers*. *Lybid* [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 29.04.24

Прорецензовано / Revised: 17.09.24

Схвалено до друку / Accepted: 15.10.24

TARAS SHEVCHENKO'S "THE PLUNDERED GRAVE" ("ROZRYTA MOHYLA"); MODERN INTERPRETATION IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The deep symbolic connections and prophetic character of the poem "Rozryta mohyla" by Taras Shevchenko are highlighted. In particular, the author comprehends Taras Shevchenko's prophecy, which highlights important issues of the Russian-Ukrainian conflict, from a modern perspective; the writer's predictions are interpreted in the modern Ukrainian context. Attention is focused on the phenomenal nature of Shevchenko's thoughts, which reflected the realities of Ukraine and are important for understanding the historical and contemporary context.

The lines of the poem are comprehended in the context of military aggression, modern religious and information warfare. It is established that the words of the poet remain relevant today, emphasising the importance of defending the freedom and independence of the nation. The ideas expressed complement the understanding of the uniqueness and relevance of Shevchenko's work in the context of the Russian-Ukrainian war.

Taras Shevchenko's poem "Rozryta mohyla" reflects not only the painful tragedy of the loss of independence and dignity of the Ukrainian people, but also the poet's prophetic view of the future. His words about the eternal struggle for freedom and truth still sound relevant today, reminding us of the importance of memory and historical consciousness.

In particular, when analysing the symbolism and metaphors in the poem, one can see parallels with current events related to the conflict between Ukraine and Russia. The prophetic nature of Taras Shevchenko's poem helps to understand the essence of current events and identify ways to overcome the challenges facing Ukrainian society. Taras Shevchenko's words about the importance of the struggle for freedom and dignity are relevant to the modern generation.

By analysing Shevchenko's poetry in the context of contemporary events, we can see how he foresaw the difficult situations that Ukraine has faced in the past and is facing today. The prophetic nature of his work helps us understand the depth of national history and find important lessons for the present, which makes Shevchenko's poetry extremely valuable to the Ukrainian people.

The symbolic connections and metaphors in his poetry help us to understand current events and challenges facing Ukraine. Shevchenko's prophecies have become not only a reflection of the past, but also important signposts for the future.

The prophetic nature of the poet's work makes it of great importance for both the past and the present, helping us to understand the depth of national consciousness and the ways of development of the Ukrainian nation.

In the context of the Russian-Ukrainian war, there is a need for a modern rethinking of historical events and consequences for the preservation of the historical truth of Ukraine, in particular, the interpretation of Taras Shevchenko's poem "Rozryta mohyla", which explains the relevance of this article.

Keywords: *phenomenon, Taras Shevchenko, "Rozryta mohyla", Russia's war with Ukraine.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.